

Φεμινισμός και οι πολιτικές των Κοινών

Silvia Federici

«Η οπτική μας είναι αυτή των πλανητικών commoners: ανθρώπων με σώματα, ανάγκες, επιθυμίες, των οποίων η πιο ουσιαστική παράδοση είναι η συνεργασία κατά την κατασκευή και διατήρηση της ζωής, και όμως έπρεπε να το πράξουμε αυτό υπό συνθήκες ανέχειας και διαχωρισμού του ενός από τον άλλο, από την φύση και από τον κοινό πλούτο που έχουμε δημιουργήσει διάμεσο των γενεών» (The Emergency Exit Collective, *The Great Eight Masters and the Six Billion Commoners*, Bristol, May Day 2008)

«Ο τρόπος με τον οποίο δουλεύει η γυναικεία επιβίωση και η συνεισφορά των κοινών στη συγκεκριμένη επιβίωση των κατοίκων και τα δυο γίνονται αόρατα μέσω της εξιδανίκευσής τους η οποία δεν είναι ίδια αλλά έχει κοινές ρίζες. Κατά κάποιον τρόπο, οι γυναίκες αντιμετωπίζονται ως κοινά και τα κοινά αντιμετωπίζονται όπως οι γυναίκες» (Marie Mies and Veronika Bennholdt-Thomsen, *The Subsistence Perspective: Beyond the Globalized Economy*, London: Zed Books, 1999).

1. Εισαγωγή: Γιατί Κοινά

Τουλάχιστον από τότε που οι Ζαπατίστας κατέλαβαν το *zócalo* στο San Cristobal de las Casas στις 31 Δεκεμβρίου του 1993 για να διαμαρτυρηθούν για τη νομοθεσία που κατέστρεφε τις περιοχές *ejidal* στο Μεξικό, η έννοια των κοινών (commons) έχει αποκτήσει ιδιαίτερη δημοτικότητα στην ριζοσπαστική αριστερά, διεθνώς και στις ΗΠΑ, εμφανίζεται ως η βάση σύγκλισης μεταξύ αναρχικών, μαρξιστών, σοσιαλιστών, οικολόγων και οικοφεμινιστριών^[1].

Υπάρχουν σημαντικοί λόγοι γιατί αυτή η φαινομενικά αρχαϊκή ιδέα έχει έρθει στο κέντρο της πολιτικής συζήτησης στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα. Δυο λόγοι ιδιαίτερα ξεχωρίζουν. Από τη μια πλευρά είναι η διάλυση του κρατικίστικου μοντέλου της επανάστασης, το οποίο για δεκαετίες είχε εξασθενήσει τις προσπάθειες για ριζοσπαστικά κινήματα να χτίσουν εναλλακτικές στον καπιταλισμό. Και από την άλλη, η νεοφιλελεύθερη προσπάθεια να υποτάξει κάθε μορφή της ζωής και της γνώσης στη λογική της αγοράς, έχει αυξήσει την ευαισθησία για τον κίνδυνο να ζήσουμε σε ένα κόσμο στον οποίο δεν θα έχουμε πια πρόσβαση σε θάλασσες, δέντρα, ζώα, και στους συνανθρώπους μας παρά μόνο μέσω οικονομικών συναλλαγών. Οι «νέες περιφράξεις» έχουν επίσης κάνει ορατό έναν κόσμο κοινοτικών – κομμουναλιστικών (communal) ιδιοτήτων και σχέσεων που πολλοί πίστεψαν ότι έχει αφανιστεί ή ότι δεν του έχει δοθεί αξία μέχρι τη στιγμή που απειλήθηκε με ιδιωτικοποίηση^[2]. Κατά ειρωνικό τρόπο, οι νέες περιφράξεις έχουν αποδείξει ότι όχι μόνο τα κοινά δεν έχουν εξαφανιστεί, αλλά επίσης ότι νέες μορφές κοινωνικής συνεργασίας διαρκώς παράγονται, συμπεριλαμβανομένου περιοχών της ζωής στις οποίες δεν υπήρχαν, όπως π.χ. στο internet.

Η ιδέα του κοινού/ των κοινών (common/s), σε αυτό το πλαίσιο, προσφέρει μια λογική και ιστορική εναλλακτική τόσο απέναντι στο Κράτος όσο και απέναντι στην Ιδιωτική Ιδιοκτησία, απέναντι στο Κράτος και στην Αγορά, δίνοντάς μας τη δυνατότητα να απορρίψουμε το μύθο ότι τα κοινά είναι αποκλεισμένα και εξαντλημένα από τις πολιτικές μας δυνατότητες. Επίσης η ιδέα του κοινού/ των κοινών προσφέρει μια ιδεολογική λειτουργία ως ένα ενωτικό περιεχόμενο που προεικονίζει την κοινωνική συνεργασία που η ριζοσπαστική αριστερά προσπαθεί να δημιουργήσει. Παρ' όλα αυτά, ασάφειες και σημαντικές διαφορές παραμένουν στην ερμηνεία αυτού του περιεχομένου, τις οποίες πρέπει να διευκρινίσουμε, εάν θέλουμε η αρχή των κοινών (the principle of the commons) να μεταφραστεί σε ένα συνεκτικό πολιτικό σχέδιο^[3].

Για παράδειγμα, από τι αποτελείται ένα κοινό; Έχουμε κοινά εδάφους, νερού, αέρα, ψηφιακά κοινά, κεκτημένα δικαιώματα (π.χ. κοινωνική ασφάλιση, συντάξεις κτλ) τα οποία συχνά περιγράφονται ως κοινά, επίσης οι γλώσσες, οι βιβλιοθήκες και τα συλλογικά προϊόντα των παλαιότερων πολιτισμών. Αλλά είναι όλα

αυτά τα κοινά ισοδύναμα από την άποψη της πολιτικής τους δυναμικής; Είναι όλα αυτά μεταξύ τους συμβατά; Και πως μπορούμε να εξασφαλίσουμε ότι δεν θα προβάλουν μια ενότητα που απομένει να κατασκευαστεί; Τέλος, θα πρέπει να μιλάμε για «κοινά» (commons) στον πληθυντικό, ή για «το κοινό» (the common) όπως προτείνουμε οι Αυτόνομοι Μαρξιστές, καθώς αυτό το περιεχόμενο προσδιορίζεται από το χαρακτηριστικό των κοινωνικών σχέσεων, το οποίο με βάση την οπτική γωνία των Αυτόνομων Μαρξιστών θεωρείται ότι είναι κυρίαρχο στις μορφές παραγωγής στην μεταφορντιστική εποχή.

Με αυτά τα ερωτήματα κατά νου, σε αυτό το άρθρο, εξετάζω τις πολιτικές των κοινών από μια φεμινιστική σκοπιά, όπου «φεμινιστική» αναφέρεται στην άποψη που διαμορφώθηκε από τους αγώνες ενάντια στις σεξουαλικές διακρίσεις και στην αναπαραγωγική εργασία, η οποία για να παραφράσω ένα σχόλιο του Linebaugh, είναι ο βράχος πάνω στον οποίο η κοινωνία χτίζεται και στον οποίο κάθε μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης πρέπει να δοκιμάζεται. Αυτή η παρέμβαση είναι απαραίτητη, κατά τη γνώμη μου, για τον καλύτερο προσδιορισμό αυτής της πολιτικής και για την αποσαφήνιση των συνθηκών, κάτω από τις οποίες η αρχή του κοινού/ων μπορεί να γίνει θεμελιώδης στο αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα. Δυο ζητήματα κάνουν σημαντικές αυτές τις εργασίες.

2. Παγκόσμια Κοινά, Τα Κοινά της Παγκόσμιας Τράπεζας

Πρώτον, διότι τουλάχιστον από τις αρχές του 1990, η γλώσσα των κοινών έχει ιδιοποιηθεί από την Παγκόσμια Τράπεζα και τα Ηνωμένα Έθνη και έχει τεθεί στην υπηρεσία της ιδιωτικοποίησης. Υπό το πρόσχημα της προστασίας της βιοποικιλότητας και διατήρησης των παγκόσμιων κοινών, η Παγκόσμια Τράπεζα έχει μετατρέψει τροπικά δάση σε οικολογικές περιοχές, έχει απελάσει του πληθυσμούς που επί αιώνες βίαζαν την διαβίωσή τους σε αυτά, και παράλληλα διασφάλισε την πρόσβαση σε αυτές τις οικολογικές περιοχές μόνο σε όσους μπορούν να πληρώσουν, για παράδειγμα μέσω οικο-τουρισμού[4]. Από την πλευρά του, τα Ηνωμένα Έθνη έχουν αναθεωρήσει το διεθνές δίκαιο που διέπει την πρόσβαση στους ωκεανούς με τρόπους που δίνει τη δυνατότητα σε κυβερνήσεις να συγκεκριμενοποιούν την χρήση των θαλάσσιων υδάτων και να την αποδίδουν σε λίγα χέρια, ξανά στο όνομα της διατήρησης της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας[5].

Η Παγκόσμια Τράπεζα και ο ΟΗΕ δεν είναι οι μόνοι που υιοθετούν την ιδέα των κοινών για τα συμφέροντα της αγοράς. Απαντώντας σε διαφορετικά κίνητρα, η εκ νέου αξιοποίηση των κοινών έχει γίνει «trendy» μεταξύ των «mainstream» οικονομολόγων και των σχεδιαστών του καπιταλισμού (capitalist planners), αυτό μαρτυρούν η αυξημένη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία στο αντικείμενο για την κοινή καταγωγή, το κοινωνικό κεφάλαιο, τις οικονομίες του χαρίσματος, τον αλτρουισμό. Αυτό φαίνεται επίσης με την επίσημη αναγνώριση αυτής της τάσης μέσω της απόδοσης του Νόμπελ Οικονομικών για το 2009 στην κορυφαία φωνή αυτού του πεδίου, στην πολιτικό επιστήμονα Elinor Ostrom[6].

Σχεδιαστές ανάπτυξης και φορείς χάραξης πολιτικής (policymakers) έχουν ανακαλύψει ότι υπό κατάλληλες συνθήκες, μια συλλογική διαχείριση των φυσικών πόρων μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική και λιγότερο επιρρεπής σε συγκρούσεις από ότι η ιδιωτικοποίηση και ότι τα κοινά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγικούς σκοπούς με πολύ αποτελεσματικούς τρόπους για την αγορά[7]. Επίσης έχουν αναγνωρίσει ότι εάν εμπορευματοποιηθούν στο έπακρο οι κοινωνικές σχέσεις αυτό θα έχει αυτοκαταστροφικές συνέπειες. Η επέκταση της εμπορευματικής μορφής σε κάθε γωνιά του κοινωνικού εργοστάσιου, την οποία έχει προωθήσει ο νεοφιλελευθερισμός, αποτελεί ένα ιδανικό όριο για την καπιταλιστική ιδεολογία, αλλά αποτελεί ένα σχέδιο όχι μόνο μη πραγματοποιήσιμο αλλά ανεπιθύμητο από την σκοπιά της μακροπρόθεσμης αναπαραγωγής του καπιταλιστικού συστήματος. Η καπιταλιστική συσσώρευση δομικά εξαρτάται από την ελεύθερη οικειοποίηση τεράστιων ποσοτήτων εργασίας και πόρων που πρέπει να εμφανίζονται ως εξωτερικότητες στην αγορά, όπως η απλήρωτη κυρίαρχη εργασία που παρέχουν οι γυναίκες, και την οποία οι εργοδότες έχουν προβλέψει για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης.

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, ότι πολύ πριν την κατάρρευση της Wall Street, μια ποικιλία οικονομολόγων και κοινωνιολόγων προειδοποίησαν ότι η αγοραιοποίηση όλων των σφαιρών της ζωής είναι επιζήμια για την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς. Επίσης για τις αγορές το επιχείρημα αυτό εξαρτάται από την ύπαρξη μη νομισματικών σχέσεων όπως η εμπιστοσύνη (confidence), η πίστη (trust) και το μίρασμα δώρων[8]. Εν συντομία, το κεφάλαιο μαθαίνει για τις αρετές του κοινού καλού (common good). Ακόμα και ο *Economist*, το όργανο που υποστηρίζει τη καπιταλιστική οικονομία της ελεύθερης αγοράς για περισσότερο από 150 χρόνια, στην έκδοσή του στις 31 Ιουλίου 2008, εντάχθηκε προσεκτικά σε αυτό το πλαίσιο. Τα οικονομικά των «νέων κοινών», γράφει το περιοδικό, είναι ακόμα στα σπάργαλα. Είναι πολύ νωρίς για να εμπιστευτούμε την υπόθεσή του. Αλλά μπορεί ακόμα να αποδειχθεί ένας χρήσιμος τρόπος σκέψης για προβλήματα, όπως η διαχείριση του internet, η πνευματική ιδιοκτησία ή η διεθνής ρύπανση, στα οποία αυτοί που χαράσσουν πολιτικές χρίζονται όλη τη βοήθεια που μπορούν να έχουν.

Πρέπει επομένως να είμαστε πολύ προσεκτικοί, να μην υπονομεύσουμε την συζήτηση πάνω στα κοινά με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτραπεί στην κλυδωνιζόμενη από την κρίση καπιταλιστική τάξη να συνέλθει, να αναζωογονηθεί, και να εμφανίζεται για παράδειγμα ως περιβαλλοντικός θεματοφύλακας του πλανήτη.

3. Τι Κοινά;

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι ότι, ενώ διεθνή ινστιτούτα έχουν μάθει να κάνουν τα κοινά να είναι λειτουργικά για την αγορά, πως τα κοινά μπορούν να γίνουν τα δομικά στοιχεία μιας μη καπιταλιστικής οικονομίας, είναι ένα ερώτημα ακόμα αναπάντητο. Από το έργο του Peter Linebaugh, ειδικά το *The Magna Carta Manifesto* (2008), μάθαμε ότι τα κοινά αποτελούν το νήμα που συνδέει την ιστορία των ταξικών αγώνων μέχρι σήμερα και ότι η μάχη για τα κοινά βρίσκεται παντού γύρω μας. Οι ψαράδες του Maine αγωνίζονται για να διατηρήσουν την πρόσβαση στους ψαρότοπους τους, κάτω από την επίθεση από εταιρικούς στόλους, οι κάτοικοι των όρων Απαλάχια οργανώνονται για να σώσουν τα βουνά τους που απειλούνται από εξορύξεις, τα κινήματα ανοιχτού και ελεύθερου λογισμικού αντιτίθενται στην εμπορευματοποίηση της γνώσης και ανοίγουν νέους χώρους επικοινωνίας και συνεργασίας. Έχουμε επίσης τις πολλές αόρατες, δραστηριότητες κοινών σχέσεων (commoning activities) και κοινότητες που δημιουργούν άνθρωποι στην Βόρεια Αμερική, τις οποίες ο Chris Carlsson έχει περιγράψει στο *Nowtopia* (2007). Όπως έδειξε ο Carlsson, πολύ δημιουργικότητα επενδύεται στην παραγωγή «εικονικών κοινών» και μορφών κοινωνικοποίησης που αναπτύσσονται κάτω από τα ραντάρ της οικονομίας της αγοράς και του χρήματος (money/market economy).

Το πιο σημαντικό είναι η δημιουργία αστικών κήπων (urban gardens), οι οποίοι εξαπλώθηκαν τις δεκαετίες του 1980 και 1990 σε όλη τη χώρα, χάρη κυρίως στις πρωτοβουλίες μεταναστευτικών κοινοτήτων από της Αφρική, την Καραϊβική ή το Νότο των ΗΠΑ. Η σημασία τους δεν πρέπει να υποεκτιμάτε. Οι αστικοί κήποι άνοιξαν το δρόμο στη διαδικασία του «urbanization», η οποία είναι απαραίτητη εάν θέλουμε να αποκτήσουμε τον έλεγχο πάνω στην παραγωγή τροφής, να αναζωογονήσουμε το περιβάλλον μας και να το παρέχουμε για την διαβίωσή μας. Οι κήποι είναι πολύ περισσότερο από απλώς ένας ασφαλής πόρος τροφής. Αποτελούν κέντρα κοινωνικότητας, παραγωγής γνώσης και πολιτισμικής ανταλλαγής μεταξύ των διαφορετικών γενεών. Όπως έγραψε η Margarita Fernandez (2003) για τους αστικούς κήπους στη Νέα Υόρκη, αυτοί «ενδυναμώνουν την συνοχή των κοινοτήτων» ως χώροι όπου οι άνθρωποι έρχονται κοντά όχι απλώς για να δουλέψουν την γη, αλλά για να παίξουν χαρτιά, να κάνουν γάμους και να έχουν τα μωρά τους και να κάνουν πάρτυ γενεθλίων[9]. Μερικοί έχουν αναπτύξει σχέσεις με τοπικά σχολεία και παρέχουν περιβαλλοντική εκπαίδευση στα παιδιά μετά το σχολείο. Αν μη τι άλλο, οι κήποι αποτελούν «ένα μέσο για τη μεταφορά και συνάντηση των διαφορετικών πολιτισμικών πρακτικών» έτσι ώστε τα αφρικάνικα λαχανικά αναμειγνύονται με γεωργικές πρακτικές, για παράδειγμα πρακτικές της Καραϊβικής (ο.π.).

Παρόλα αυτά, το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό των αστικών κήπων είναι ότι αυτοί παράγουν για κατανάλωση στη γειτονιά και όχι για εμπορικούς σκοπούς. Αυτό τους διακρίνει από άλλα αναπαραγωγικά κοινά τα οποία είτε παράγουν για την αγορά, όπως τα αλιευτικά κοινά των ψαράδων του Maine της «Lobster Coast»[10] ή αγοράζονται στην αγορά, όπως τα καταπιστεύματα γης (land trusts), τα οποία

διατηρούνε τους ανοιχτούς χώρους. Το πρόβλημα, ωστόσο, είναι ότι οι αστικοί κήποι (urban gardens) έχουν παραμείνει μια αυθόρμητη πρωτοβουλία βάσης (grassroots initiative) και έχουν γίνει λίγες προσπάθειες από κινήματα στις ΗΠΑ να διευρύνουν την παρουσία τους και να καταστήσουν την πρόσβαση στην γη ως ένα βασικό πεδίο αγώνα. Πιο γενικά, η αριστερά δεν θέτει το ερώτημα του πώς να φέρει σε επαφή τα διαρκώς πολλαπλασιαζόμενα κοινά τα οποία υπερασπίζεται, αναπτύσσει και μάχεται για αυτά, ώστε να προσφέρει ένα συνεκτικό σύνολο και να παρέχει τις βάσεις για ένα νέο τρόπο παραγωγής.

Εξαίρεση αποτελεί η θεωρία που προτείνεται από τους Antonio Negri και Michael Hardt στην Αυτοκρατορία (*Empire* 2000), στο Πλήθος (*Multitude* 2004) και στον Κοινό Πλούτο (*Commonwealth* 2009), η οποία ισχυρίζεται ότι μια κοινωνία που βασίζεται στην αρχή «του κοινού» (the common) ήδη εξελίσσεται από την πληροφοριοποίηση και «διανοητικοποίηση» (cognitivation) της παραγωγής. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, καθώς η παραγωγή αναμένεται να γίνει παραγωγή γνώσης, κουλτούρας και υποκειμενικότητας, οργανωμένη μέσω του internet, ένας κοινός χώρος (common space) και κοινός πλούτος (common wealth) δημιουργείται, με βάση τον οποίο επιτυγχάνεται η απόδραση από το πρόβλημα του προσδιορισμού των κανόνων ένταξης και αποκλεισμού. Περισσότερο πρόκειται για την πρόσβαση και πολλαπλή χρήση των πόρων που είναι διαθέσιμοι στο δίκτυο, παρά για την αφαίρεση (subtracting) από αυτούς, έτσι που σηματοδοτείτε η δυνατότητα μιας κοινωνίας που βασίζεται στην αφθονία. Το μόνο εμπόδιο που αντιμετωπίζει το «πλήθος» είναι πώς να αποτρέψει την καπιταλιστική «σύλληψη» (capture) του παραγόμενου πλούτου.

Η αναίρεση αυτής της θεωρίας είναι ότι δεν διαχωρίζει το σχηματισμό «του κοινού» (the common) από την οργάνωση της εργασίας και της παραγωγής αλλά τη βλέπει σύμφυτη. Το όριο της είναι ότι η εικόνα της για το κοινό απολυτοποιεί (absolutizes) την εργασία μιας μειοψηφίας που κατέχει ικανότητες που δεν είναι διαθέσιμες στο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του πλανήτη. Επίσης αγνοεί ότι αυτή η εργασία παράγει εμπορεύματα για την αγορά και παραβλέπει το γεγονός ότι η online επικοινωνία/παραγωγή εξαρτάται από οικονομικές δραστηριότητες – ορυχεία, μικροτσιπ και παραγωγή σπάνιων γαιών- τα οποία όπως είναι οργανωμένα σήμερα είναι εξαιρετικά καταστροφικά, κοινωνικά και οικολογικά^[11]. Επιπλέον, με την έμφασή της στη γνώση και στην πληροφορία, αυτή η θεωρία κινείται στις παρυφές του ζητήματος της αναπαραγωγής της καθημερινής ζωής. Αυτό, ωστόσο, ισχύει συνολικά για την συζήτηση σχετικά με τα κοινά, η οποία περισσότερο ασχολείται με τη μορφή των προϋποθέσεων για την ύπαρξη των κοινών και λιγότερο με τις υλικές απαιτήσεις για την κατασκευή μια οικονομίας βασισμένης στα κοινά (commons-based economy) που θα μας επιτρέψει να αντισταθούμε στην εξάρτηση από τη μισθωτή εργασία και την υπαγωγή στις καπιταλιστικές σχέσεις.

4. Γυναίκες και Κοινά

Είναι σε αυτό το πλαίσιο που η φεμινιστική προοπτική στα κοινά είναι σημαντική. Ξεκινώντας με τη διαπίστωση ότι ως το κατεξοχήν υποκείμενο της αναπαραγωγικής εργασίας, ιστορικά αλλά και σήμερα, οι γυναίκες εξαρτώνται από την πρόσβαση σε κοινούς – κοινοτικούς (communal) φυσικούς πόρους περισσότερο από ότι οι άντρες και έχουν περισσότερες κυρώσεις από την ιδιωτικοποίησή τους και έχουν δεσμευτεί για την άμυνα τους. Όπως έγραψα στο *Caliban and the Witch* (2004), στην πρώτη φάση της καπιταλιστικής ανάπτυξης, οι γυναίκες ήταν στην πρώτη γραμμή του αγώνα ενάντια στις περιφράξεις γης τόσο στην Αγγλία όσο και στο «Νέο Κόσμο» και ήταν οι πιο ένθερμες υποστηρικτές της κοινοτικής κουλτούρας που η ευρωπαϊκή αποικιοκρατία προσπάθησε να καταστρέψει. Στο Περού, όταν οι ισπανοί κονκισταδόροι απέκτησαν τον έλεγχο των χωριών τους, οι γυναίκες κατέφυγαν στα ψηλά βουνά, στα οποία αναδημιούργησαν μορφές συλλογικής ζωής που έχουν επιβιώσει μέχρι σήμερα. Δεν αποτελεί έκπληξη, ότι τον 16^ο και 17^ο αιώνα υπήρξε στην ιστορία του κόσμου η πιο βίαιη επίθεση στις γυναίκες με τη δίωξη των γυναικών ως μάγισσες. Σήμερα, απέναντι στις νέες διαδικασίες της Πρωταρχικής Συσσώρευσης, οι γυναίκες αποτελούν την κύρια κοινωνική δύναμη που βρίσκεται στο δρόμο για την πλήρη εμπορευματοποίηση της φύσης, καθώς υποστηρίζουν μια μη καπιταλιστική χρήση της γης και μια γεωργία προσανατολισμένη στην διαβίωση. Οι γυναίκες είναι οι αγρότες διαβίωσης (subsistence farmers) του κόσμου. Στην Αφρική

παράγουν το 80% της τροφής που καταναλώνουν οι άνθρωποι, παρ' όλες τις απόπειρες που κάνει η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλοι οργανισμοί για να τις πείσουν να μετατρέψουν τις δραστηριότητές τους σε ενχρήματες καλλιέργειες (cash-cropping). Τη δεκαετία του 1990, σε πολλές πόλεις στην Αφρική, εν όψει των αυξανόμενων τιμών στα τρόφιμα, γυναίκες ιδιοποιήθηκαν οικοπέδα σε δημόσιες εκτάσεις και φύτευαν καλαμπόκι, φασολιά, μανιότα (cassava) «κατά μήκος των δρόμων ... σε πάρκα, κατά μήκος σιδηροδρομικών γραμμών...» αλλάζοντας το αστικό τοπίο των αφρικάνικων πόλεων και σπάζοντας το διαχωρισμό μεταξύ πόλης και υπαίθρου[12]. Στην Ινδία, τις Φιλιππίνες και σε ολόκληρη τη Λατινική Αμερική, γυναίκες δενδροφύτευσαν δένδρα σε υποβαθμισμένα δάση, ενώθηκαν για να διώξουν υλοτόμους, μπλοκάρισαν εξορυκτικές εργασίες και κατασκευές φραγμάτων και οδήγησαν την εξέγερση ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού[13].

Η άλλη πλευρά του αγώνα των γυναικών για άμεση πρόσβαση στα μέσα αναπαραγωγής σε όλο τον τρίτο κόσμο, από την Καμπότζη έως τη Σενεγάλη, είναι η μορφοποίηση πιστωτικών ενώσεων που λειτουργούν ως χρηματικά κοινά (Podlashuc, 2009). Διαφορετικά ονόματα, όπως τα *tontines* (έτσι αποκαλούνται σε μέρη της Αφρικής) είναι αυτόνομα, αυτοοργανωμένα, φτιαγμένα από γυναίκες εναλλακτικά τραπεζικά συστήματα που παρέχουν ρευστό σε άτομα ή ομάδες που δε έχουν πρόσβαση σε τράπεζες, και εργάζονται απλώς και μόνο στην βάση της εμπιστοσύνης. Σε αυτό είναι εντελώς διαφορετικά από τα μικροπιστωτικά (microcredit) συστήματα που προωθούνται από την Παγκόσμια Τράπεζα, των οποίων η λειτουργία βασίζεται στην αστυνόμευση και στη ντροπή, φθάνοντας στα άκρα (π.χ. στο Νίγηρα) όπου δημοσιοποιούνται με φωτογραφίες σε δημόσιους χώρους γυναίκες που αποτυχαίνουν να αποπληρώσουν δάνεια και με αυτόν τον τρόπο ορισμένες γυναίκες οδηγούνται στην αυτοκτονία[14].

Γυναίκες, επίσης είναι αυτές που έχουν οδηγήσει την προσπάθεια κολεκτιβοποίησης της αναπαραγωγικής εργασίας τόσο ως μέσο για την εξοικονόμηση του κόστους της αναπαραγωγής όσο και για την προστασία της κάθε μιας από την φτώχεια, την κρατική βία, και την βία μεμονωμένων αντρών. Ένα εξαιρετικό παράδειγμα είναι αυτό των *ollas communes* (κοινές κατσαρόλες μαγειρικής) που γυναίκες στην Χιλή και στο Περού σύστησαν το 1980 όταν, λόγω του πληθωρισμού, δεν μπορούσαν πλέον να αντέξουν οικονομικά να ψωνίζουν μόνες τους[15]. Όπως η επαναοικιοποίηση της γης, ή ο σχηματισμός των *tontines*, αυτές οι πρακτικές αποτελούν την έκφραση ενός κόσμου στον οποίο οι κοινές κοινοτικές συμφωνίες (communal bonds) είναι ακόμα ισχυρές. Αλλά θα ήταν λάθος να θεωρηθούν ως προ-πολιτικές, «φυσικές» ή απλά ένα προϊόν παράδοσης.

Μετά από τις επαναλαμβανόμενες φάσεις αποικιοκρατίας, η φύση και τα έθιμα δεν υπάρχουν πια σε κανένα μέρος του κόσμου, εκτός από εκεί όπου άνθρωποι έχουν αγωνιστεί για να τα διατηρήσουν ή να τα επανεφεύρουν. Όπως έχει σημειώσει ο Leo Podlashuc στο «Saving Women: Saving the Commons» ο κομουναλισμός βάσης των γυναικών σήμερα, οδηγεί στην παραγωγή μιας νέας πραγματικότητας, σχηματοποιεί μια συλλογική ταυτότητα, συστήνει μια αντι-εξουσία στο σπίτι και στην κοινότητα και ανοίγει μια διαδικασία αυτό-αξιοποίησης και αυτοδιεύθυνσης από την οποία υπάρχουν πολλά που μπορούμε να μάθουμε.

Το πρώτο δίδαγμα που μπορούμε να κερδίσουμε από αυτούς τους αγώνες είναι ότι η δημιουργία κοινών σχέσεων (commoning) στη βάση των υλικών μέσων αναπαραγωγής αποτελεί τον βασικό μηχανισμό με τον οποίο δημιουργείται ένα συλλογικό συμφέρον και μια αμοιβαία συμφωνία. Αποτελεί επίσης την πρώτη γραμμή αντίστασης σε μια υποδουλωμένη ζωή και την συνθήκη για την κατασκευή αυτόνομων χώρων που υπονομεύουν από το εσωτερικό του κήτους τον καπιταλισμό που βρίσκεται τις ζωές μας. Αναμφίβολα οι εμπειρίες που περιέγραψα αποτελούν μοντέλα που δεν μπορούν να μεταφτευτούν. Για εμάς, στην Βόρεια Αμερική, η ποιοτική αποκατάσταση και οι κοινές σχέσεις (το commoning) στα μέσα αναπαραγωγής πρέπει να λάβουν αναγκαστικά διαφορετικές μορφές. Αλλά και εδώ επίσης, με τη συγκέντρωση των πόρων μας και την εκ νέου οικειοποίηση του πλούτου που έχουμε παράξει, μπορούμε να ξεκινήσουμε να αποσυνδέουμε την αναπαραγωγή μας από τις ροές εμπορευμάτων, οι οποίες μέσω των παγκόσμιων αγορών, είναι υπεύθυνες για την στέρηση-εκτόπιση εκατομμυρίων σε όλο τον κόσμο. Μπορούμε να ξεκινήσουμε απαλλάσσοντας την ζωή μας όχι μόνο από την παγκόσμια αγορά αλλά επίσης από τη μηχανή του πόλεμου και το σύστημα των φυλακών από το οποίο εξαρτάται σήμερα η οικονομία των ΗΠΑ. Όχι μόνο, αλλά

μπορούμε να κινηθούμε πέρα από την αφηρημένη αλληλεγγύη που τόσο συχνά χαρακτηρίζει τις σχέσεις εντός των κινημάτων, και η οποία περιορίζει τις δεσμεύσεις μας, την ικανότητά μας να αντέχουμε και τα ρίσκα που είμαστε διατεθειμένες να πάρουμε.

Σε μια χώρα που η ιδιωτική ιδιοκτησία υπερασπίζεται από το μεγαλύτερο οπλοστάσιο στον κόσμο και όπου τρεις αιώνες σκλαβιάς έχουν παράγει βαθιές διαιρέσεις στο κοινωνικό σώμα, η αναδημιουργία του κοινού / των κοινών εμφανίζεται ως ένα τεράστιο έργο που θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω μια μεγάλης διάρκειας διαδικασιών πειραματισμού, οικοδόμησης συμμαχιών και αποκατάστασης. Αλλά αν αυτό το έργο μπορεί να φαίνεται τώρα πιο δύσκολο από ότι το πέρασμα από την τρυπά μιας βελόνας, είναι παρόλα αυτά η μόνη δυνατότητα που έχουμε για την διεύρυνση του χώρου της αυτονομίας μας και την άρνηση να αποδεχτούμε ότι η δική μας αναπαραγωγή προκαλείται εις βάρος άλλων παγκόσμιων κοινών και των χρηστών των κοινών (των commoners).

5. Φεμινιστικές Ανακατασκευές

Αυτό που συνεπάγεται αυτό το έργο εκφράζεται με έμφαση από την Maria Mies όταν αυτή σημειώνει ότι η παραγωγή των κοινών απαιτεί πρώτα έναν σε βάθος μετασχηματισμό της καθημερινής μας ζωής, με σκοπό να ανασυνδυαστεί (recombine) η κοινωνική διαίρεση της εργασίας που έχει επιφέρει ο καπιταλιστικός διαχωρισμός.

Η απομάκρυνση της παραγωγής από την αναπαραγωγή και κατανάλωση μας οδηγεί στο να αγνοούμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες παράγεται ότι τρώμε, φοράμε ή εργαζόμαστε, το κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος καθώς και η τύχη του πληθυσμών στους οποίους πετάγονται τα σκουπίδια που παράγουμε (Mies 1999:141). Με άλλα λόγια, χρειάζεται να ξεπεράσουμε το καθεστώς ανευθυνότητας σχετικά με τις συνέπειες των πράξεών μας που προκύπτουν από τους καταστροφικούς τρόπους στους οποίους η κοινωνική διαίρεση της εργασίας οργανώνεται στον καπιταλισμό, το λιγότερο από αυτό, η παραγωγή της ζωής μας γίνεται αναπόφευκτα η παραγωγή θανάτου για άλλους. Όπως η Mies επισημαίνει, η παγκοσμιοποίηση έχει επιδεινώσει αυτή την κρίση, διευρύνοντας την απόσταση μεταξύ αυτών που παράγουν και αυτών που καταναλώνουν, με αποτέλεσμα παρόλη την αύξηση των παγκόσμιων αλληλοσυνδέσεων, να εντείνεται η τύφλωσή μας στο αίμα που περιέχεται στην τροφή που τρώμε, στο πετρέλαιο που χρησιμοποιούμε, στα ρούχα που φοράμε και στους υπολογιστές με τους οποίους επικοινωνούμε (ο.π.).

Ξεπερνώντας αυτή την κατάσταση τύφλωσης, η φεμινιστική προοπτική διδάσκει σε εμάς να ξεκινήσουμε με την ανακατασκευή των κοινών. Κανένα κοινό δεν είναι εφικτό εάν δεν αρνηθούμε να βασίζουμε την ζωή μας και την αναπαραγωγή μας στον πόνο και στο βασανισμό άλλων, εάν δεν αρνηθούμε να αντιμετωπίζουμε τους εαυτούς μας ως διαχωρισμένους από αυτούς τους άλλους. Πράγματι, εάν η δημιουργία κοινών σχέσεων (commoning) έχει κάποιο νόημα, τότε αυτό θα πρέπει να είναι η παραγωγή του εαυτού μας ως ένα κοινό υποκείμενο. Αυτός είναι ο τρόπος που πρέπει να αντιλαμβανόμαστε το σύνθημα «κανένα κοινό χωρίς κοινότητα» (no commons without community). Αλλά η «κοινότητα» πρέπει να νοείται όχι ως μια περιφραγμένη πραγματικότητα (gated reality), ως μια ομάδα ανθρώπων που συνδέονται με αποκλειστικά συμφέροντα διαχωρισμένοι από άλλους, όπως συμβαίνει με τις κοινότητες που σχηματίζονται στη βάση της θρησκείας ή του έθνους, αλλά μάλλον ως ποιότητες σχέσεων, που έχουν ως αρχή τη συνεργασία και την υπευθυνότητα μεταξύ των διαφορετικών ατόμων και απέναντι στην γη, στα δάση, στις θάλασσες και στα ζώα.

Σίγουρα, η επίτευξη μιας τέτοιας κοινότητας, όπως η κollectιβοποίηση της καθημερινής εργασίας αναπαραγωγής, μπορεί να αποτελεί μόνο μια αφετηρία. Δεν είναι υποκατάστατο για μια ευρύτερη καμπάνια ενάντια στην ιδιωτικοποίηση και ανάκτηση του κοινού μας πλούτου. Αλλά είναι ουσιαστικό μέρος για την εκπαίδευσή μας σε συλλογική διαχείριση και αναγνώριση της ιστορίας ως συλλογικό σχέδιο, και ενδεχομένως μπορεί να αποτελέσει την κύρια απώλεια της νεοφιλελεύθερης εποχής του καπιταλισμού.

Σε αυτό το πλαίσιο, πρέπει να συμπεριλάβουμε στην πολιτική μας ατζέντα τον κομουναλισμό (communalization) των οικιακών εργασιών, αναβιώνοντας την πλούσια φεμινιστική παράδοση, η οποία στις ΗΠΑ εκτείνεται από τους πειραματισμούς των ουτοπικών σοσιαλιστών του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις προσπάθειες του «ματεριαλιστικού φεμινισμού» που από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 20 αιώνα επιδίωξε να αναδιοργανώσει και να κοινωνικοποιήσει την οικιακή εργασία και ως εκ τούτου το σπίτι και τη γειτονιά, μέσω συλλογικής οικοκυρικής –προσπάθειες που συνεχίστηκαν μέχρι τη δεκαετία του 1920 όταν ο «κόκκινος τρόμος» έθεσε τέλος σε αυτές τις προσπάθειες (Hayden 1981 and 1986). Αυτές οι πρακτικές και κυρίως η ικανότητα των παλαιότερων φεμινιστριών να κοιτάνε την αναπαραγωγική εργασία ως μια σημαντική σφαίρα της ανθρώπινης δραστηριότητας δεν πρέπει να αναιρείται αλλά πρέπει να αποκτήσει επαναστατική μορφή, πρέπει να επανεξεταστεί και να επανεκτιμηθεί.

Ένας σημαντικός λόγος για τη δημιουργία συλλογικών μορφών ζωής είναι ότι η αναπαραγωγή των ανθρώπων είναι η πιο εντατικής μορφής εργασία στην γη, και σε πολύ μεγάλο βαθμό αποτελεί μια εργασία που είναι αμείωτη, ανεξάρτητα από την μηχανοποίηση. Δεν γίνεται να μηχανοποιήσουμε την φροντίδα των παιδιών, την φροντίδα των αρρώστων, ή την ψυχολογική εργασία που είναι απαραίτητη για την επαναφορά της φυσικής και συναισθηματικής ισορροπίας. Παρά τις προσπάθειες που έχουν κάνει φουτουριστές βιομήχανοι, δεν μπορούμε να ρομποτοποιήσουμε την φροντίδα και δεν είναι μόνο το φοβερό κόστος των εμπλεκόμενων. Κανένας δεν θα δεχόταν νοσοκόμους ρομπότ που θα τον φροντίζανε, ειδικά για τα παιδιά και για τους αρρώστους. Οι κοινές ευθύνες και η συνεργατική εργασία, που δεν αποδίδονται στο κόστος της παροχής είναι οι μόνες εγγυήσεις για την κατάλληλη φροντίδα.

Για αιώνες, η αναπαραγωγή των ανθρώπων ήταν συλλογική διαδικασία. Ήταν εργασία των διευρυμένων οικογενειών και κοινοτήτων, στις οποίες στηρίζονταν οι άνθρωποι, ειδικά στις προλεταριακές γειτονιές, ακόμα και αυτοί που ζούσαν μόνοι τους, όπως οι ηλικιωμένοι δεν ζούσαν απομονωμένοι όπως τόσοι ηλικιωμένοι ζουν σήμερα. Μόνο με την έλευση του καπιταλισμού η αναπαραγωγή ιδιωτικοποιήθηκε πλήρως, μια διαδικασία η οποία γίνεται σε τέτοιο βαθμό που καταστρέφει τις ζωές μας. Αυτή η τάση πρέπει να αναστραφεί, και η παρούσα στιγμή είναι ευνοϊκή για ένα τέτοιο σχέδιο.

Καθώς η καπιταλιστική κρίση καταστρέφει τα βασικά στοιχεία της αναπαραγωγής εκατομμυρίων ανθρώπων σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανόμενου των ΗΠΑ, η ανασυγκρότηση της καθημερινής μας ζωής είναι δυνατή και αναγκαία. Όπως οι απεργίες, οι κοινωνικές / οικονομικές κρίσεις διαρρηγνύουν την πειθαρχία της μισθωτής εργασίας, εντείνοντας νέες μορφές κοινωνικότητας. Αυτό είναι ότι συνέβη κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης, η οποία δημιούργησε το κίνημα των hobos, οι οποίοι μετέτρεψαν τα εμπορευματικά τρένα σε κοινά (commons) με σκοπό την ελευθερία στην κινητικότητα και το νομαδισμό (Caffentzis 2006). Σε κόμβους του σιδηροδρομικού δικτύου, οργάνωναν τις *hobo jungles*, ένα είδος προ-δομών, με αυτοδιοικητικούς κανόνες και αλληλεγγύη, με βάση τις ιδέες του κομμουνισμού που πρέσβευαν πολλοί από τους hobos[16]. Εντούτοις, σύμφωνα και με τη ταινία *Boxcar Berthas*[17], πρόκειται κυρίως για έναν αρσενικό κόσμο, μια αδελφότητα αντρών, και σε μια μακροπρόθεσμη βάση οι hobos δεν θα μπορούσαν να επιβιώσουν. Μετά την οικονομική κρίση και τον πόλεμο, οι κοινότητες των hobos τελείωσαν, υποτάχθηκαν από τις δυο βασικές μηχανές της ρύθμισης της εργατικής δύναμης: την οικογένεια και το σπίτι. Λαμβάνοντας υπόψη την απειλή της ταξικής ανασύνθεσης κατά τη διάρκεια της Ύφεσης, το αμερικανικό κεφάλαιο διέπρεψε κατά την εφαρμογή της αρχής που χαρακτηρίζει την οργάνωση της οικονομικής ζωής: συνεργασία στο κομμάτι της παραγωγής, διαχωρισμός και ατομικοποίηση στο κομμάτι της αναπαραγωγής. Το ατομικοποιημένο και κωδικοποιημένο οικογενειακό σπίτι που παρέχει η Levittown[18], συνδεδεμένο με το ομφάλιο παράρτημα του, το αυτοκίνητο, όχι μόνο «έβαλε στον καναπέ» τον εργάτη αλλά έθεσε τέλος στα αυτόνομα εργατικά κοινά που εκπροσωπούσαν οι hobo jungles (Hayden 1986). Σήμερα, καθώς εκατομμύρια, αμερικανικών σπιτιών και αυτοκινήτων παίρνονται πίσω, με κατασχέσεις, εξώσεις, εκκενώσεις και μαζική απώλεια θέσεων εργασίας, σπάνε πάλι οι πυλώνες της καπιταλιστικής πειθαρχίας της εργασίας, νέα κοινά εδάφη ξανά σχηματοποιούνται, όπως οι πόλεις σκηνών (tent cities) που διαχέονται από ακτή σε ακτή. Αυτή τη φορά, ωστόσο, είναι οι γυναίκες που πρέπει να χτίσουν τα νέα κοινά έτσι με τρόπο που να μην έχουν την μορφή προσωρινών χώρων, αυτόνομων προσωρινών ζωνών (temporary autonomous zones), αλλά να γίνουν το θεμέλιο των νέων μορφών κοινωνικής αναπαραγωγής.

Εάν το σπίτι είναι ο «οίκος» (οίκος) στον οποίο «οικο-δομείται» η «οικο-νομία», τότε ιστορικά οι γυναίκες αποτελούν τους εργάτες αλλά και τους φυλακισμένους του σπιτιού, οι οποίες πρέπει να αναλάβουν την πρωτοβουλία να ανακτήσουν-οικειοποιηθούν το σπίτι ως κέντρο της συλλογικής ζωής, το οποίο θα διατρέχεται από πολλαπλές μορφές συνεργασίας, θα παρέχει ασφάλεια χωρίς απομόνωση και καθήλωση, θα επιτρέπει το μοίρασμα και την κυκλοφορία της κοινοτικής περιούσιας, και πανω από όλα, θα παρέχει το θεμέλιο των συλλογικών μορφών αναπαραγωγής. Όπως ήδη έχει προταθεί, μπορούμε να αντλήσουμε έμπνευση για αυτό το σχέδιο από τα προγράμματα του 19^{ου} αιώνα των ματεριαλιστικών φεμινιστριών, οι οποίες είχαν την πεποίθηση ότι το σπίτι ήταν μια σημαντική «χωρική συνιστώσα της καταπίεσης των γυναικών» και οργάνωναν συλλογικές – κομμουναλιστικές κουζίνες, συλλογικές συνεργατικές για τις οικιακές εργασίες και για τον εργατικό έλεγχο της αναπαραγωγής (Hayden 1981).

Αυτά τα θέματα είναι σημαντικά σήμερα. Το σπάσιμο της απομόνωσης της ζωής στο σπίτι δεν είναι μόνο η προϋπόθεση για την ικανοποίηση των πιο βασικών μας αναγκών και για την αύξηση της δύναμής μας σε σχέση με τους εργοδότες και τα κράτη. Όπως μας υπενθυμίζει ο Massimo de Angelis, συμβάλει επίσης στην προστασία για την οικολογική καταστροφή. Για να μην υπάρχει καμία αμφιβολία για τις καταστρεπτικές συνέπειες του «μη-οικονομικού» πολλαπλασιασμού των αναπαραγωγικών στοιχείων και του αυτοεγκλοβισμού σε αυτό που αποκαλούμε σήμερα ως το «σπίτι μας», το οποίο διαχέει ζεστασιά στην ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια του χειμώνα, και μας εκθέτει σε ολοκληρωτική ζέστη το καλοκαίρι. Το πιο σημαντικό είναι ότι δεν μπορούμε να χτίσουμε μια εναλλακτική κοινωνία και ένα δυνατό αναπαραγωγικό κίνημα, εάν δεν επαναπροσδιορίσουμε την αναπαραγωγή μας σε πιο συλλογικούς τρόπους και να θέσουμε ένα τέλος στο διαχωρισμό μεταξύ του προσωπικού και του πολιτικού και μεταξύ του πολιτικού ακτιβισμού και της αναπαραγωγής της καθημερινής ζωής.

Απομένει να διευκρινιστεί ότι η ανάθεση στις γυναίκες αυτού του έργου της αναπαραγωγής μέσω της δημιουργίας κοινών σχέσεων / σχέσεων κολεκτιβοποίησης (commoning / collectivizing reproduction) δεν αποτελεί μια παραχώρηση σε μια φυσιοκρατική αντίληψη της θηλυκότητας. Δικαιολογημένα, η οπτική πολλών φεμινιστριών βλέπει αυτή τη δυνατότητα ως μια μοίρα χειρότερη από το θάνατο. Είναι βαθιά χαραγμένο στο συλλογικό μας υποσυνείδητο ότι οι γυναίκες έχουν οριστεί ως τα κοινά των αντρών (men's common), ένας φυσικός πόρος πλούτου και υπηρεσιών που πρέπει να είναι όσο πιο ελεύθερες (οι γυναίκες - πόρος) για ιδιοποίηση από τους άντρες όπως οι καπιταλιστές έχουν ιδιοποιηθεί τον πλούτο της φύσης. Αλλά για να παραφράσω την Dolores Hayden, η επαναοργάνωση της αναπαραγωγικής εργασίας και για αυτό η αναδιοργάνωση των κατοικιών και του δημόσιου χώρου, δεν είναι ένα ζήτημα ταυτότητας, είναι ένα ζήτημα εργασίας και μπορούμε να προσθέσουμε ένα ζήτημα εξουσίας και ασφάλειας (Hayden 1986:230). Θυμάμαι την εμπειρία από τις γυναίκες μέλη του MST (Κίνημα Ακτημόνων στη Βραζιλία), οι οποίες μετά την επιτυχία των κοινοτήτων τους να έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν την γη που είχαν καταλάβει, επέμεναν ότι τα νέα σπίτια θα έπρεπε να κατασκευαστούν με τρόπο που να σχηματίζουν μια σύνθεση, μια ένωση έτσι ώστε να μπορούν να συνεχίζουν με συλλογικό - κομμουναλιστικό τρόπο τις οικιακές εργασίες, να πλένουν όλες μαζί, να μαγειρεύουν όλες μαζί, και να μοιράζονται τις οικιακές εργασίες εκ περιτροπής με τους άντρες όπως είχαν κάνει κατά τη διάρκεια του αγώνα, και να είναι έτοιμες για αμοιβαία υποστήριξη όταν γινόταν κατάχρηση από τους άντρες. Η θέση ότι οι γυναίκες πρέπει να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στην κολλεκτιβοποίηση της αναπαραγωγικής εργασίας και του σπιτιού δεν σημαίνει ότι φυσικοποιούμε την οικιακή εργασία ως θηλυκή αποστολή. Είναι η άρνηση να σβηστούν οι συλλογικές εμπειρίες, η γνώση και οι αγώνες που οι γυναίκες έχουν συσσωρεύσει όσον αφορά την αναπαραγωγική εργασία, των οποίων η ιστορία αποτελεί ουσιαστικό κομμάτι της αντίστασής μας στον καπιταλισμό.

Η επανασύνδεση με αυτή την ιστορία αποτελεί ένα κρίσιμο βήμα για τις γυναίκες και τους άντρες σήμερα, τόσο για να αναιρέσουμε την έμφυλη αρχιτεκτονική των ζώων μας, όσο και για να ανακατασκευάσουμε τα σπίτια και τις ζωές μας ως κοινά.

Endnotes

***Δημοσιεύθηκε στο** *Uses of a WorldWind, Movement, Movements, and Contemporary Radical Currents in the United States*, edited by **Craig Hughes, Stevie Peace and Kevin Van**

Meter for the Team Colors Collective, Oakland: AK Press, 2010.

Bibliography

Andreas, Carol. *When Women Rebel: The Rise of Popular Feminism in Peru*. Westport (CT): Lawrence Hill & Company, 1985.

Anderson, Nels. *On Hobos and Homelessness*. Chicago: The University of Chicago Press, 1998.

Bollier, David. *Silent Theft: The Private Plunder of Our Common Wealth*. London: Routledge, 2002.

Buck, Susan J. *The Global Commons. An Introduction*. Washington: Island Press, 1998.

Carlsson, Chris. *Nowtopia*. Oakland, CA: AK Press, 2008.

Caffentzis, George. "Globalization, The Crisis of Neoliberalism and the Question of the Commons," 2004. Paper presented to the First Conference of the Global Justice

Center. San Miguel d' Allende, Mexico, July 2004.

__. "Three Temporal Dimensions of Class Struggle." Paper presented at ISA Annual meeting held in San Diego (CA), March 2006.

De Angelis, Massimo. *The Beginning of History: Value Struggles and Global Capital*.

London: Pluto Press, 2007.

_. "The Commons and Social Justice." Unpublished manuscript, 2009.

DePastino, Todd. *Citizen Hobo*. Chicago: The University of Chicago Press, 2003.

Dias, Elizabeth, "First Blood Diamonds, Now Blood Computers?" July 24, 2009. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1912594,00.html>

The Ecologist. *Whose Commons, Whose Future: Reclaiming the Commons*. Philadelphia: New Society Publishers with Earthscan, 1993.

The Economist. "Why it still pays to study medieval English landholding and Sahelian nomadism." July 31, 2008. http://www.economist.com/financePrinterFriendly.cfm?story_id=11848182

The Emergency Exit Collective, *The Great Eight Masters and the Six Billion Commoners*, Bristol, May Day 2008

Federici, Silvia. (2011) "Women, Land Struggles, and the Reconstruction of the Commons." Forthcoming in: *WorkingUSA. The Journal of Labor and Society* (WUSA), Issue #61, Volume XIV, N.1, March 2011, Wiley/Blackwell Publications. Published in Spanish as "Mujeres, luchas por la tierra, y la reconstrucción de

los bienes comunales,” In *Veredas*, Num. 21, 2010. Issue dedicated to Social Movements in the 21st century. *Veredas* is the Journal of the Department of Social Relations of the Universidad Autonoma Metropolitana of Mexico City in Xochimilco.

_____. (2008) “Witch-Hunting, Globalization and Feminist Solidarity in Africa Today.” *Journal of International Women’s Studies, Special Issue: Women’s Gender Activism in Africa*. Joint Special Issue with WAGADU. Vol. 10, #1, October 2008, pp.29-35.

_____. (2004) *Caliban and the Witch: Women, The Body, and Primitive Accumulation*. Brooklyn (NY): Autonomedia, 2004.

_____. “Women, Land Struggles and Globalization: An International Perspective.” *Journal of Asian and African Studies*. Vol. 39, Issue 1/2, January-March 2004.

_____. (2001) “Women, Globalization, and the International Women’s Movement.” *Canadian Journal of Development Studies*, Vol. XXII, 2001, pp. 1025- 1036.

Fernandez, Margarita. “Cultivating Community, Food, and Empowerment: Urban Gardens in New York City.” Project course paper, 2003.

Fisher, Jo. *Out of the Shadows: Women, Resistance and Politics in South America*. London: Latin American Bureau, 1993.

Food and Water Watch Fact-Sheet, July 2009. Food and Water Watch is a (selfdescribed) "non profit consumer organization that works to ensure clean water and safe food in the United States and around the world."

Freeman, Donald B. "Survival Strategy or Business Training Ground? The Significance of Urban Agriculture For the Advancement of Women in African Cities." *African Studies Review*, Vol. 36, N.3 (December 1993), pp.1-22.

Hardt, Michael and Negri, Antonio. *Empire*. Cambridge: Harvard University Press, 2000.

_____*Multitudes*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.

_____*Commonwealth*. Cambridge: Harvard University Press, 2009.

Hayden, Dolores. *The Grand Domestic Revolution*. Cambridge (Mass): MIT Press, 1981.

_____. *Redesigning the American Dream: The Future of Housing, Work and Family Life*. New York: Norton and Company, 1986.

Isla, Ana. “Enclosure and Microenterprise as Sustainable Development: The Case of the Canada-Costa Rico Debt-for-Nature Investment.” *Canadian Journal of Development Studies*, Vol. XXII, 2001, pp. 935-943.

_____, “Conservation as Enclosure: Sustainable Development and Biopiracy in Costa Rica: An Ecofeminist Perspective.” Unpublished manuscript, 2006.

_____. “Who pays for the Kyoto Protocol?” in *Eco-Sufficiency and Global Justice*, ed. Ariel Salleh, (New York, London: Macmillan Palgrave, 2009).

Juma, Calestous and J.B. Ojwang eds., *In Land We Trust. Environment, Private Property and Constitutional Change*. London: Zed Books, 1996.

Linebaugh, Peter. *The Magna Carta Manifesto: Liberties and Commons for All*. Berkeley: University of California Press, 2007.

McIntyre, Kathleen. *The Worst: A Compilation Zine on Grief and Loss*. Bloomington (IN)/Portland (OR): Microcosm Publishing, Issue one. 2008.

Meredith and Clair. *When Language Runs Dry: A Zine for People with Chronic Pain and Their Allies*. Bloomington (IN)/Portland (OR): Microcosm Publishing, 2008.

Mies, Maria and Bennholdt-Thomsen, Veronika "Defending, Reclaiming, and Reinventing the Commons," *The Subsistence Perspective: Beyond the Globalized*

Economy. London: Zed Books, 1999. Reprinted in *Canadian Journal of Development Studies*, Vol. XXII, 2001: 997-1024.

Olivera, Oscar in collaboration with Lewis, Tom. *¡Cochabamba! Water War in Bolivia*. Cambridge (Mass): South End Press, 2004.

Ostrom, Elinor. *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Polanyi, Karl. *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of our Time*. Boston: Beacon Press, 1957.

Podlashuc, Leo. "Saving Women: Saving the Commons" in *Eco-Sufficiency and Global Justice*, ed. Ariel Salleh (New York, London: Macmillan Palgrave, 2009).

Reitman, Ben Dr. *Sister of the Road: The Autobiography of Boxcar Bertha*, Oakland (CA): AK Press, 2002.

Salleh, Ariel ed., *Eco-Sufficiency and Global Justice: Women Write Political Ecology*. New York, London: Macmillan Palgrave, 2009.

Sarkar, Saral, *Eco-Socialism or Eco-Capitalism?: A Critical Analysis of Humanity's Fundamental Choices*, London: Zed Books, 1999

Shiva, Vandana. *Staying Alive: Women, Ecology and Development*. London: Zed Books, 1989.

_____. *Ecology and The Politics of Survival: Conflicts Over Natural Resources in India*. New Delhi/London: Sage Publications, 1991.

_____. *Earth Democracy: Justice, Sustainability, and Peace*. Cambridge (Mass): South End Press, 2005.

Turbulence. Ideas For Movement. December 5 2009. turbulence.org.uk

Wilson, Peter Lamborn & Weinberg, Bill. *Avant Gardening: Ecological Struggle in the City & the World*. Brooklyn: Autonomedia, 1999.

[1] Βασική πηγή στις πολιτικές και τις θεωρητικές βάσεις των κοινών είναι το ηλεκτρονικό περιοδικό *The Commoner*, το οποίο έχει ως βάση τη Αγγλία και βρίσκεται στον 14 χρόνο ζωής (www.commoner.org.uk).

[2] Ένα παράδειγμα είναι ο αγώνας που έλαβε χώρα σε πολλές κοινότητες στο Maine ενάντια στην ιδιοποίηση από τη Nestlé των νερών του Maine για να φτιάξει τα μπουκάλια Portland Spring. Η κλοπή της Nestlé έχει κάνει τους ανθρώπους να αποκτήσουν επίγνωση της σημασίας αυτών των νερών καθώς και του υποστηρικτικού υδροφόρου ορίζοντα και έχουν πράγματι ανασυστήσει αυτά ως κοινά (*Food and Water Watch Fact Sheet*, July 2009). Ο «Food and Water Watch» είναι ένα «μη κερδοσκοπικός οργανισμός που εργάζεται για να διασφαλίσει καθαρό νερό και ασφαλή τροφή στις ΗΠΑ και σε όλο τον κόσμο».

[3] Ένα εξαιρετικό site για την τρέχουσα συζήτηση πάνω στα κοινά είναι η πρόσφατη έκδοση του περιοδικού *Turbulence* (με έδρα την Αγγλία), με τίτλο του τεύχους *Ideas For Movement* (December 5, 2009). turbulence.org.uk

[4] Για περισσότερα πάνω σε αυτό το θέμα, δείτε το σημαντικό άρθρο “Who Pays for the Kyoto Protocol?” της Ana Isla, στο οποίο η συγγραφέας περιγράφει πως η συζήτηση για την βιοποικιλότητα παρέχεται από την Παγκόσμια Τράπεζα και άλλους διεθνείς οργανισμούς με το πρόσχημα να περιφραχθούν τα τροπικά δάση με την αιτιολογία ότι αποτελούν «απορροφητές διοξειδίου του άνθρακα» και «παραγωγούς οξυγόνου». In Salleh (2009).

[5] Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, που εγκρίθηκε το Νοέμβριο του 1994, θέσπισε 200 μίλια όριο από την ακτή την απόσταση για τις Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες με τις οποίες τα κράτη μπορούν να εκμεταλλεύονται, να διαχειρίζονται και να προστατεύουν τους πόρους που περιέχουν, από ψαρότοπους έως φυσικό αέριο. Επίσης ρυθμίζει τις εξορύξεις μεγάλου βάθους και την χρήση των εσόδων που προκύπτουν. Σχετικά με την ανάπτυξη της έννοιας της «κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας» στη συζήτηση των Ηνωμένων Εθνών δείτε Susan J. Buck, *The Global Commons. An Introduction* (1998).

[6] Όπως περιγράφεται στο Wikipedia, η δουλειά της Ostrom εστιάζει στους πόρους κοινής δεξαμενής (common pool resources) και «δίνει έμφαση στην αλληλεπίδραση των ανθρώπων με τα οικοσυστήματα για να διατηρήσουν μια μακροπρόθεσμη βιώσιμη απόδοση των πόρων» *Wikipedia*, January 9, 2010, p.1.

[7] Για περισσότερα πάνω στο θέμα, δείτε Calestous Juma and J.B. Ojwang eds., *In Land We Trust* (London: Zed Books, 1996), μια πρώιμη πραγματεία σχετικά με την αποτελεσματικότητα των σχέσεων κοινοτικών ιδιοκτησιών στο πλαίσιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης.

[8] David Bollier, *Silent Theft: The Private Plunder of Our Common Wealth*. New York and London: Routledge, 2002: 36-39.

[9] Δείτε Margarita Fernandez, “Cultivating Community, Food and Empowerment,” προσχέδιο για paper, αδημοσίευτο 2003:23-6. Μια από τις πρώτες σημαντικές δουλειές πάνω στους αστικούς κήπους (urban gardens) είναι η δουλειά των Bill Weinberg and Peter Lamborn Wilson eds., *Avant Gardening: Ecological Struggle in the City & the World*. (Brooklyn (NY): Autonomedia, 1999).

[10] Τα αλιευτικά κοινά του Maine σήμερα απειλούνται με νέες πολιτικές ιδιωτικοποιήσεων και δικαιολογούνται στο όνομα της διατήρησης - βιωσιμότητας. Αυτό το σύστημα ήδη εφαρμόζεται στον Καναδά και στην Αλάσκα, όπου οι τοπικές κυβερνήσεις έθεσαν όρια στην ποσότητα ψαριών που μπορούν να συλλέγονται από μεμονωμένα άτομα. Αυτό το σύστημα έχει αποδειχθεί καταστροφικό για τους μικρούς, ανεξάρτητους ψαράδες οι οποίοι σύντομα αναγκάζονται να πουλήσουν το μερίδιό τους σε μεγαλύτερους

πλειοδότες. Αυτό τον καιρό υπάρχουν διαμαρτυρίες ενάντια στην εφαρμογή αυτού του συστήματος στις κοινότητες του Maine. Δείτε “Cash Shares or Share-Croppers?” *Fishermen’s Voice*, Vol. 14, No.12, December 2009.

[11] Έχει υπολογιστεί, για παράδειγμα, ότι 33.000 λίτρα νερού και 15-19 τόνοι υλικού απαιτούνται για την παρασκευή μόνο ενός υπολογιστή. (δείτε Saral Sarkar, *Eco- Socialism or Eco- Capitalism?: A Critical Analysis of Humanity’s Fundamental Choices*, London: Zed Books, 1999:126). Επίσης δείτε Elizabeth Dias, “First Blood Diamonds, Now Blood Computers?” July 24, 2009. Η Dias παραθέτει ισχυρισμούς από το Global Witness – μια οργάνωση καμπάνιας για την αποτροπή συγκρούσεων σε σχέση με πόρους- σύμφωνα με τους οποίους το εμπόριο των ορυκτών στην καρδιά της βιομηχανίας ηλεκτρονικών τροφοδοτεί τον εμφύλιο πόλεμο στο Κονγκό <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1912594,00.html>

[12] Donald B. Freeman, "Survival Strategy or Business Training Ground? The Significance of Urban Agriculture For the Advancement of Women in African Cities." *African Studies Review*, Vol.36, N.3 (December 1993), pp. 1-22. Federici 2008a.

[13] Shiva 1989, 1991:102-117, 274

[14] Οφείλω αυτές τις πληροφορίες στον Ousseina Alidou, Director of the Center for African Studies at Rutgers University (NJ) .

[15] 15. Fisher 1993, Andreas 1985.

[16] Anderson 1998, Depastino 2003, Caffentzis 2006.

[17] *Boxcar Bertha* (1972) είναι η κινηματογραφική μεταφορά από τον Martin Scorsese του *Sister of the Road* του Ben Reitman «η μυθιστορηματική αυτοβιογραφία της ριζοσπάστριας Bertha Thompson» (Wikipedia).

[18] Η Levittown θεωρείται το αρχέτυπο του προαστίου, καθώς ήταν το πρώτο μαζικό προάστιο στις ΗΠΑ σχεδιάστηκε από τον William Levitt μεταξύ 1947 και 1951.